

A stílusok szatócsboltja

Shakespeare keblére öleli a világot — s lőn a Hamlet.

Lőn a dráma, mely kevéssé drámaszerű, túlságosan szétágazó, kevéssé kompepcionális, inkább enciklopédikusan eklektikus. Ahogy Jan Kott írja: „zseniális fércmű”. Esendőségei azonban nem ejtenek annyit értéken, hogy zsenialitása ne emelne az ember legnagyobb alkotásai közé. A Hamlet az esztétikai értékrend fölött helyezkedik el. Definíálhatatlan a klasszikus szabályok szerint — miképp a filozófia alapkategóriái: a tér, az idő, az anyag és az információ. Az alap-elemek meghatározására egyetlen lehetőség van; meg kell mondani egymáshoz való viszonyukat. Így hát a Hamletről csak ennyit mondhatunk: és A varázsfuvola és a Mona Lisa, és a Háború és béke.

Szajha szövege szinte mindenre kapható: zseniális félreértelmezők és leleményes idioták *főlt* tárja szét combjait; csak a középszerrel, a tehetségtelenséggel szemben szemérmes.

A Hamlet még minden lehet. A Hamlet — „ahogy (ítem) tetszik”: szellemlebbentő komédia, meditatív színmű, sorstragédia, groteszk, mittudomén. Miként Polónius, felhőcskéje: tetszés szerint teve, menyét, vagy cethal alakú.

Formailag hatórás belső inerjú, s hogy *álljon* a színpadon, kell egy szakértő dramaturg, kinek e monoton magnómonológhoz *vannak* kérdései. Irányt szab, és szabdal: tagolja és selejtezi a szavakat. Megfelelő riporttechnikával bármely beszédek kihagyhatók, megtarthatók, átírhatók egy előadásban — az alapviszonyok tetszőlegesen torzíthatók: a végeredmény *mégis* harmonikus, *mégis* Hamlet lehet.

Bodolay G. Z. is föltette a *maga* kérdéseit így ősztájt. A rendező *maga* húzta meg a szöveget. *Van* koncepciója, nemcsak arra ügyel, hogy a közönségnek *kihúzható* hosszúságú előadás jöjjön létre. Bodolay felel az alapkérdésekre: Hamlet *nem* örült, csak taktikai okokból: színlel. Megfontolt ifjú, aki nemcsak tudja mit kell tennie, de *akarja is* a cselekvést. Cseppet sem tépelődik, halogat vagy késlekedik, (az ilyen szövegrészek rendre kimaradnak), csak a minél kedvezőbb alkalomra les. A rokonszenves fiatalember színészre szabott; Kőszegi Ákosnak készült. A dramaturgia egyszerűsödik: hősiünnnek csak a gaztettet kell megtorolnia, lelkiismeretével, kételyekkel nincs gondja, azoktól megóvta a dramaturg. Ez a Hamlet Antigoné harmadik bátyja; a csodálatosan tisztázatlan műfajú dráma (?) egy görög tragédia szintjére „zül-lik” így. A felfogás kitér a darab ma legizgalmasabb kérdése elől. Nem néz szemben a túlmeggondolásban kivirágzó cselekvéskép telenséggel, az örültség és normáltság teljesen tisztázatlan határkérdéseivel, egyáltalán azzal, ami e sztoriban nyugtalanító, nyomasztó.

S lőn azután az előadás. Ötletgazdag, illetve eklektikus, illetve stíluskevert, illetve összevissza. Miként egy jó szatócsboltban: egy kis ez, egy kis az. Hát tárgyszerűen: csináljunk leltárt! Egy kis korhű kosztüm, egy kis kortalan díszlet, egy kis forgószínpad, izléstelenség: a (férfi) színészkirálynő visszata-szító műanyag csöcsei, és funkcióttan angol betétje; dramaturgiai képtelenség: Hamlet *találkozik* Fortinbrasszal, s az rövid sajtótájékoztatót tart eljövendő hadjáratáról. Egy hopszasszás operettfinálé a *halálpontosan* megválasztott szünet előtt; s a végén Fortinbras mintegy-államcsínye: ez az érthetetlen és indokolhatatlan náci hatalomátvétel, merénylet a darab ellen is.

Mi marad hát? Marad *Kőszegi Ákos szép* Hamletje. Kezdetről fogva szeretetünk övezi ezt az átfűtött, de színésztechnikailag is nyugtatóan biztos alakítás. Milyen pofonegyszerű telitalálat, hogy a bolond Hamlet szavai mai köznap beszéddel mondja! Így az elkülönül a veretes, komoly szövegtől, de távol marad a modorosságnak még a lehetőségétől is. Nemcsak a dráma az előadás hőse is. *Papp János* óriási erővel préseli ki magából Claudius. Végig ordít és szorít. Jelen állapotában az alakítás túlfeszített és fárasztó. Gertrúdnak (és Gertrúdról) a *dramaturg* igen kevés szöveget hagy, a *rendező* pedig nem dönti el, nem definiálja a figurát. *Dobos Kati* alakításának így egyénisége kevéssé, de királynői tartása, dikciója azért van.

A Hamlet minden lehet — de *bármí* azért nem. Mégse bohózat, mégse operett, mégse profán, mégis dráma. Illúzióttanul és elképesztő gazdagsággal szól az emberről. Ez az előadás azonban rosszul válogat kincseiből.

MÁROK TAMÁS

Tévednék?

Nekem csak elképzeléseim vannak a prózáiról. Úgy gondolom, hogy ő az, aki nem fekszik le egy mondatnak, nem jön lázba, ha megvilan előtte egy fénylő mellérendelés, de struktúrában és beszerkesztett szövegrészekben, sőt egységes világnézetről áruklódó gondolatfolyamokban lel otthont. Gondolom azt is, hogy a prózáiról jó sakkjátékos. A költő ugyanis vagy mottot akar adni, vagy lesöpri a figurákat az asztalról, de a szövegek bajnoka a végjátékig türelmes és az utolsó húzásoknál érzi csak, hogy elérkezett a gyönyör.

A prózáiról tehát öreg, megfontolt és kegyetlen.

Így vettem kézbe *Móra F. Sándor és Solymosi Bálint* közös füzetét, melynek élén ez a beismerés áll: *Tévedek*. A kis kötet jól kezd, azaz ér-

zékletesen indít, majd alighanem meg is reked. Hamar eljut a csúcspontra, a *Hat lecke* egyikében — az a. nevű fejezetben —, majd leül, mintegy megfáradt úr.

Mert férfiemerről van szó. Olyanról, aki folyton önmagát értelmezi és ezért a világra már kevés figyelme jut. Ha a külső tények megjelennek előtte, azokat csupán díszleteknek tekinti belső élete változó jeleneteihez, így mindig szívére mutat, akár egy misztikus.

De ez nem misztika. Ez közvetítő elemekkel, tárgyakkal operáló megismerés. Két tehetséges fiatalember próbálkozása egy olyan vad, leleplező közegben, amit ezen a szép nyelven úgy találtak elnevezni, hogy próza.

D. I.

Diákköri konferencia

Szeptember elején egyetemünkön nemzetközi diákköri felolvasást tartottunk. Vendégeink a Német Demokratikus Köztársaságból érkeztek, a greifswaldi *Ernst Moritz Amdt Egyetem Neveléstudományi Szekciójáról*. A két egyetem *pszichológiai* tanszékei közötti megállapodás értelmében ugyanis 1987-től évente kerül majd sor *tudományos diákkonferenciára* Szegeden, illetve Greifswaldban. Vendégeink bemutatkozó előadása jól sikerült, igen érdekes témákat választottak ki az előadók.

Október 5. és 10. között egyetemünk hallgatói mutatkoztak be az NDK-ban. Diákkörünket egy há-

romtagú küldöttség képviselte, a kísértő és megfigyelő tanárként pedig *dr. Zakar András és dr. Kékes Szabó Mihály* utazott Greifswaldba. A három szegedi diáklány valóban jó és vitára indító előadást tartott. *Erdősi Erika* (III. év. magyar—olasz szak) témája „Az egyetemi hallgatók tanári hivatásra való beállítódása”, *Papp Mónikáé* (III. évf. magyar—oroszszer szak) „A tanulók tanárokkal szembeni elvárásai”, *Földes Kataliné* (II. évf. magyar—francia szak), „Az érdeklődés struktúrájának vizsgálata szakmunkástanulók körében”.

A felolvasások után a vendéglátók és diákkörünk tagjai, valamint kísérő tanáraink között élénk szakmai

Egy úr Rómából

A JATE vendégeként járt Szege-den *Alberto Asor Rosa* professzor a római La Sapienza tudományegyetem italianisztikai tanszékcsoportjának vezetője. A neves irodalomtörténész és esztéta a bölcsészkaron tartott előadást. Két olasz szerző egy-egy regényével foglalkozott *Italo Calvino*: Ha egy téli éjszakán egy utazó című műve 1979-ben, *Umberto Eco*: A róza neve című alkotása pedig 1981-ben jelent meg. (Az utóbbinak most készül a magyar fordítása, részletek már meg is jelentek belőle a Nagyvilág 87/4. számában). A két mű közös sajátossága, hogy nemcsak elbeszélés, de egyben elmélkedés az elbeszélésről, a könyvek funkciójáról, az elbeszélés szerepéről a valóság megértésében. Regény és esszé a regényről egyszerre.

A különös az — mondta Rosa professzor — hogy ez a két alkotás Olaszországban óriási közönségsikert aratott.

*

(Az előadás után interjút szerettem volna a professzorral, ám előbb egy beszélgetésre invitáltak, ahol az olasz szakos hallgatók tettek föl — az előadáshoz kapcsolódó — kérdéseket. Így hát abba a kellemes helyzetbe kerültem, hogy a szakemberek kérdeztek helyettem.)

Lukácsi Margit: Az 1900-as évek-

ben sorra születnek olyan regények és drámák, amelyek régi mítoszokat dolgoznak föl: ilyen például az Uly-sess, a Doktor Faustus, a Mester és Margarita, vagy Garcia Márquez 100 év magánya. Hatnak a mítoszok a mai olasz irodalomra is?

A. A. Rosa: A megfigyelése nagyon érdekes, lehet, hogy kritikai fölfedezés. Én sohasem gondoltam volna rá. A mai olasz irodalmat nem érdeklik a mítoszok. Hatásuk talán csak Pirandello érettebb műveiben, például A hegyek óriásában érezhető. Általában a mai olasz irodalomban nincsenek klasszikus hivatkozások, erősen a mai olasz valósághoz a mai emberhez kötődik. Garcia Márquez modellje pedig közelebb áll a latin-amerikai hagyományokhoz.

Korenchi Zsolt: Szerintem nem szabad összekeverni a *mítikus* és a *mágikus* mozzanatokat. A klasszikus mitológia Joyce Ulysessében más, mint Marquez mágikus realizmusa. A valóság és az alkotás viszonyát tekintve ma 2 irányzatot látok. Eco valóságos történelmi eseményekhez kapcsolódik, így hozza létre az alkotásait. Colvino nem a valóságból indul ki, hanem mesélve jut el ahhoz.

A. A. Rosa: Némi igazítással egyetértek vele. Econál van egy magas fikciós szint; a valóságból indul ki, de figurái kitaláltak. Írásmódja látszólag újságírói, de az elbeszélési

szintek közötti kapcsolatok kiagyal-tak. Ezért is nehéz fölfogni, miért fogyott el az erősen intellektuális mű több millió példányban. Évek óta nem volt ekkora érdeklődés egy olasz könyv iránt.

*

(Itt az irodalmi beszélgetés befejeződött, s magunk is megkockáztatunk egy kérdést.)

— *Úgy hallottuk, hogy a professzor úr magostizsétet tölt be az Olasz Kommunista pártban.*

— Nincsen semmilyen tisztségem, csupán a KB tagja vagyok. Olaszországban senki sem mondaná rólam, hogy ez egy kiemelkedő képviselője a pártnak. Viszont elég jól ismernek, mint nagy kulturális viták kezdeményezőjeként. (Talan épp azért, mert nem vagyok pártfunkcionárius...) Igen nagy port kavart például egy cikkem a La Republicában, amelyet a fiatalok helyzetéről írtam.

— *Mit mondott ebben a cikkben?*

— Véleményem szerint az olasz társadalom-, és művészetpolitikában a fiatalok szerepe lapszélre szorult. Ez egy szakadékot hozott létre a fiatalok osztálya és a politika, az intézményrendszer között.

(Érdekes írás lehet. Talán ezt sem ártana lefordítani magyarra, hátha itt is keveredne belőle egy kis vita, s talán egy kis „vita”, azaz élet.)

M. T.

Főiskolai tanszékvezetők: dr. Klein Sándor

Szabadság és fegyelem

Vannak közhelyek, amelyek hamisak, ám többségük általában igaz. Igaz például, hogy minden alkotás a szabadság és fegyelem egyensúlyi körülményei közt jön létre. A szabadságnak legfőljebb fokozatai vannak, ám a fegyelem alapvetően kétféle: önként vállalt, illetve külső tényezők, azaz sorompók és tilalomfák, valamint a gúzsbakötés különféle formációi által az egyénre kényszerített. Ez utóbbi hívei időnként nagy átélessel emlegetik, hogy „teher alatt nő a pálma”, ami viszont *hamis* köz-hely, hiszen mennyivel gyorsabban nőne, ha nem nyomná a teher lefelé.

*

— *A szabadság és fegyelem tehát nem öncélú dolgok... Az is nyilvánvaló, hogy közülük a szabadság az elsődleges, hiszen maga után vonja az önként vállalt fegyelmet. Ezt föl-ismerve igyekszik tanár úr bizonyos tekintetben megváltoztatni a hallgatók pszichológiai képzését, illetve a pszichológia alkalmazását az általános iskolai tanárképzésben. Hogyan jutott el idáig? — kérdezem dr. Klein Sándort, a tanárképző főiskola pszichológiai tanszékének vezetőjét.*

— Mindig is érdekelt a tanítás, a pedagógia, és mindig is meg akartam változtatni. Nem azért, hogy meg legyen változtatva, hanem mert a Herbarttól napjainkig viruló pedagógiai irányzat óriási tartalékokat hagy ki-használatlanul. Én annak idején matematikatanárként kezdtem, gimnáziumban tanítottam. Neki is láttam



bizonyos módszertani változtatásoknak, amit a gimnázium vezetősége csak fél év múlva vett észre, ekkor viszont rögtön azt mondták nekem, hogy *adieu*. Más gimnáziumba mentem tehát, ahol az előző eset megismétlődött. Mindez nem rendített meg különös mértékben, tekintve, hogy ekkor már megvolt a pszichológusi diplomám, aminek birtokában a budapesti műszaki egyetemen kezdtem el a pszichológiát tanítani mérnök-tanároknak, műszaki oktatóknak. Tizenhat évig oktattam ott, közben munkalelektani ismereteim, tapasztalataim summázataként megírtam kétkötetes munkapszichológiai tárgyú könyvemet. S mivel a matematikatanítás továbbra is érdekelt, az úgynevezett (és a hatvanas évek végén bevezetett) komplex matematika oktatásának pszichológiájával is foglalkozni kezdtem.

— *Matematika szakos tanárjelöltek számára nem éreztelen a kérdés: miként lehet leghatékonyabban tanítani e tárgyat?*

— Legüdvösebb, ha kooperatív kiscsoportokban tanulják a gyere-

kek a matematikát. Egyébként e témából írtam kandidátusi disszertációt, melyben részletesen kifejtem ezzel kapcsolatos gondolataimat.

— *A matematikatanítás módszertana után ismét a pszichológia került tanár úr érdeklődésének homlokterébe, amikor öt évvel ezelőtt megkapta a tanárképző főiskolán a tanszékvezetői állást.*

— *Ez épp jókor jött, ugyanis ebben az időben ismerkedtem meg Carl Rogers munkásságával. Rogers szerint az iskola föladata — túl bizonyos ismeretek átadásán — egészséges személyiségű emberek kialakítása. S ez nem elsősorban az iskola fölszereltségén s más hasonló tárgyi fölteteleken múlik, hanem legelőszörban a tanár személyiségén.*

— *Milyen tehát a jó tanár?*

— A jó tanár mindenekelőtt kongruens, tehát önmagával azonos, őszinte; a gyerekekkel szemben pedig elfogadó és empatikus. Célok-nak egy ilyen tanár típus kialakítását tartom; ennek helyességét USA-beli látogatásom tapasztalatai is igazolták. Az Amerikai Pszichológiai Társaság ugyanis lehetővé tette, hogy, eljussak az ottani különböző pszichológiai kongresszusokra, megforduljak a Harvard, New Haven, Yale stb. egyetemek pszichológiai tanszékein, tanulmányozzam az ott alkalmazott metodikákat. Föltehetőleg minősíti törekvéseimet, hogy az amerikai egyetemek sikeres alkal-mazzák azokat a módszereket, melyeket én itthon igyekszem elterjeszteni.

FARKAS CSABA

Emlékezés

A József Attila Tudományegyetemen október 22-én *felolvasó ülést* tartottak *Huszt József* születésének 100. évfordulója alkalmából. Az emlékülést *Szádeczky-Kardoss Samu* egyetemi tanár nyitotta meg, majd felolvasások következtek. *Karácsonyi Béla* a Horatius-i infinitívus-problémákról tartott előadást, *Dér Terézia* pedig a klasszikus nyelvek kihagyásos tömörítő szerkezeteinek szakkifejezéseit és ezek napjainkig való alakulásait elemezte előadásában. Cassiodorus műveinek bizonyos vonásait vizsgálta *Maróti Egon*, *Kristó Gyula* pedig Károly Róbert ismeretlen első feleségének személyéről szólt. *Almási Tibor* Rogerius egyik énekének időponti problémáit taglalta, majd *Petrovics*

István a kunok keresztény hitre térítésével kapcsolatos kérdésekről beszélt. *Hajnóczy Gábor* előadása zárta a délelőtti ülészakot, mely a budapesti Vitrovius-kézirat és a milánói humanizmus összefüggéseit vizsgálta. A régi magyar irodalom és a latin filológia kérdéseivel foglalkozott a délutáni ülészak. *Sz. Galántai Erzsébet és Blazovich László* Ludovicus Tubero Kommentárok című művét vizsgálta más-más szempontból. Iacobus Palaeológus életrajzát vázolta *Balázs Mihály* előadása, *Tar Ibo-lya* pedig Baranyai Decsi János oratóját ismértette. *Monok István és Lázár István* Háportoni Forró Pál munkásságával foglalkoztak. *Szörényi László* Koptik Odó Thalleis című elbeszélő kiseposzát elemezte. A felolvasó ülést *Pirnát Antal*, az Akadémia Irodalomtörténeti Intézetének professzora zárta.